

BUTLLETÍ DE LA SOCIETAT CATALANA D'ESTUDIS HISTÒRICS

En definitiva, *El Parlament de Catalunya* és una monografia que, tot i adreçar-se a un públic general gràcies a la seva eficàcia narrativa, està farcida d'informació rellevant que la fa esdevenir una obra de referència en l'estudi de l'història de la cambra i, per extensió, del país en un tombant decisiu del seu passat.

DAVID ALIAGA MUÑOZ

 Anàlisi, crítica i territori*

El projecte de publicar dotze estudis amb opinions contrastades –«un discurs polifònic sobre la cultura»– entorn de diversos àmbits culturals –i la seva relació amb el procés polític reformista endegat d'ençà de 1975– ha estat un repte d'envergadura pel que fa als objectius –interpretació, actualització i propostes d'actuació– plantejats per l'equip redactor de la col·lecció «Argumenta», els volums de la qual han estat publicats per l'editorial vilanovina El Cep i La Nansa (1979).¹ En aquest

sentit és rellevant que, enllà del *hinterland* metropolità barceloní –a fi d'apostar per la descentralització cultural–, es duguin a terme empreses de suport –«des de la base cívica» i amb gran capacitat de planificació– que tenen per finalitat debatre i acordar aspectes que han condicionat l'estat de les manifestacions intel·lectuals en àmbits concrets de la producció creativa, «d'allò que han estat les grans problemàtiques de la societat catalana actual».

Societat catalana, societat limitada? (2007), 227 p.; *Embolcats amb el periodisme. Reptes dels mitjans de comunicació catalans (1975-2006)* (2007), 235 p.; *Mutacions d'una crisi. Mirada crítica a l'edició catalana* (2007), 144 p.; *L'escena del futur. Memòria de les arts escèniques als Països Catalans (1975-2005)* (2006), 237 p.; *Arts sòlides o líquides? Les arts visuals als Països Catalans (1975-2008)* (2008), 175 p.; *La literatura catalana en la cruïlla (1975-2008)* (2008), 230 p.; *(Des)acords. Música i músiques als Països Catalans (1975-2009)* (2009), 179 p.; *Una impossibilitat possible. Trenta anys de traducció als Països Catalans (1975-2009)* (2009), 269 p.; *Pensament i ciència als Països Catalans* (2011), 214 p.; *Testimonis del segle XX* (2010), 233 p.

1. Si no es diu el contrari, tots els textos citats entre cometes corresponents als objectius de la sèrie bibliogràfica provenen del text redactat per l'equip de la iniciativa titulat «Col·lecció Argumenta. Plantejaments generals». N'agraeixo el coneixement del document a l'editor d'El Cep i la Nansa, Francesc Mestres i Soler.

* Els textos analitzats en aquest article són: *El (des)crèdit de la cultura* (2005), 140 p.; *La gran desil·lusió. Una revisió crítica de la Transició als Països Catalans* (2005), 172 p.;

La idea d'aquesta sèrie de volums, pensada el 2002, es va concretar el 18 de març de 2003 a Vilanova i la Geltrú «amb la voluntat d'omplir un espai inexistent en el panorama actual de l'edició en llengua catalana [...] i situar la cultura catalana en les coordenades universals». Tot plegat ha dut a publicar dotze monografies que, superant el presentisme –amb «visió diacrònica»– han bastit un sòlid balanç sobre l'estat de les polítiques culturals amb referències a la contemporaneïtat més immediata «des de la realitat més propera a la més universal i de la cultura a la societat». Així, els volums publicats –amb una mitjana de tiratge de 1.200 exemplars– han respost a aquesta iniciativa introspectiva, no pas victimista i sí amb una orientació –sense retòrica– cap a la recerca de vies i projeccions d'abast materialitzable sobre el plantejament, les qüestions i, sobretot, els processos de socialització –expressats en la I i la II Jornades «Argumenta» al Foment Vilanoví els dies 16 i 17 de juny de 2007 i 19 i 20 de novembre de 2010– que afecten les concepcions i les trajectòries de la identitat social de Catalunya, el País Valencià i les Illes. L'assaig, doncs, com a pràctica de democratització del coneixement, ha assolit amb aquesta iniciativa –que caldria man-

tenir oberta a la continuïtat– la relació entre cultura i realitat sociopolítica, binomi no sempre palesat en projectes prospectius d'aquesta índole.²

I la relació entre projecte, pensament, política cultural i estructura política ha estat definida en la publicació dels tres primers volums encertadament establerts com a marc general per al debat sobre el treball cultural: *El (des)crèdit de la cultura*, *La gran desil·lusió* i *Societat catalana, societat limitada?*

El (des)crèdit de la cultura suposa una reflexió coral de nou aportacions que actualitza les concepcions sobre el concepte polisèmic de cultura en diversos àmbits de les ciències socials i humanes. Tanmateix, més enllà d'una anàlisi interna del mot-programa objecte d'estudi, el volum en contextualitza la potencialitat en un context hegemunitzat pel monetarisme, l'estratègia de mercat i el cosmopolitisme, que no fa altra cosa que

2. Un nou projecte que vol ser el relleu de la sèrie de monografies d'«Argumenta» és el titulat «República de les Idees», coordinat pels historiadors Xavier Díez i Enric Pujol. El seu objectiu és «constituir-se com a baula entre la cultura de les elits i la cultura de masses». Vegeu: *Projecte Argumenta 2002-2010 / Equip Argumenta*, p. 93. Dec el coneixement de la dada i del document a Francesc Foguet i Boreu.

qüestionar la relació lògica entre els marcs internacionals i els territorials. Una «posició pròpia» (p. 71) davant aquest dilema és el que suggereix el professor de la Universitat Rovira i Virgili Magí Sunyer, cosa que equival a sospitar, en principi, dels pressupostos adscrits a les polítiques culturals de les institucions, que lúcidament ha explicat Bernat Puigtobella (p. 28) en la ponència «La cultura adjectivada». L'aportació general del volum consisteix a explicar, segons l'anàlisi de la filòsofa Fina Birulés, la relació passat-futur com a automatisme «quasinatural» propi del que hom entén hipotèticament com a modernitat.

El marc polític que contextualitza sociològicament els problemes culturals ajuda a comprendre el debat sobre el crèdit de la cultura. *La gran desil·lusió* planteja des de la historiografia crítica, com proposen Joel Baguer i Xavier Díez, una «desconstrucció de la "llegenda rosa" de la Transició». La finalitat general de les nou contribucions és tractar fets, relats, legislacions que, en negatiu, permeten de plantejar per què «els discursos oficials s'han entestat a fer-nos creure que vivíem en el millor dels mons possibles, que amb el valor màgic de paraules com *Democràcia* o *Constitució* n'hi havia prou per assolir quotes de benestar

material, social, i fins i tot mental. I amb tot plegat, en aquestes tres darreres dècades, hem assistit sovint a les exclusions de les dissidències contra aquest ordre de coses, dipositades implacablement a les fosses de l'oblit, recloses darrera un mur de silenci (p. 16)».

El rerefons del debat el suggereix l'historiador Francisco Madrid Santos («Una transició implacable. Crítica llibertària a la Transició») quan defineix el franquisme com a instrument –útil al capitalisme transnacional– per a la consecució de la primera etapa d'acumulació capitalista (la segona etapa tindria lloc entre 1977 [concertació social]³ i 1985 [ingrés d'Espanya a la CEE]), i especifica les opcions polítiques davant la crisi oberta a l'Estat espanyol després de Franco com a «continuïtats programades». Un continuisme, doncs, que cercava l'abolició de la memòria política dels anys trenta. L'assumpció del reformisme havia d'aconseguir l'anul·lació dels ressorts (llocs de memòria) civils que servissin d'oposició al tardofranquisme i de referent per a un futur novament republicà. Una expectativa recurrent

3. Una concepció contraposada que valora positivament els Pactes de la Moncloa a Joan TRULLÉN, «Els acords del 1977», *Avui*, 4 d'octubre de 2009, p. 31.

com a exemple de la no superació dels plantejaments *històrics* i sobre quin *model* de memòria esdevé hegemònic.

Pel que fa al desenvolupisme, l'anàlisi d'Àlex Villeyra («Transició i crisi econòmica als Països Catalans [1973-1984]») aprofundeix en l'etapa de crisi estructural arran de la crisi del petroli de 1973 i especifica els impactes de canvi d'estructura econòmica (de l'agroindústria a la industrialització) al país, tot conclouent que és a partir dels anys setanta quan Catalunya, el País Valencià i les Illes presenten una certa homogeneïtat de fenòmens sociològics. La lectura d'aquest estat de la qüestió suggereix l'elaboració d'un balanç de les estratègies polítiques pel que fa al grau de (dis)sincronia entre nació cultural i nació política. Es pot separar la nació cultural de la nació política? Quina *nació política* calia construir?

Sobre aquest interrogant, que suposa una qüestió oberta pertocant a un projecte de construcció nacional, tracta la tercera monografia, *Societat catalana, societat limitada?* Les set intervencions que s'hi apleguen assolixen l'objectiu de fer una radiografia sociològica de la Catalunya actual tenint en compte una perspectiva d'abast que permet de precisar el balanç sociopolític crític de conjunt.

I no podria ser d'una altra manera, ja que les ponències incideixen en qüestions ben actuals com la nova immigració (Emili López), els moviments socials (Robert González) i la cultura en el marc de les anomenades noves tecnologies (Jordi Busquet). A més, però, l'assaig avalua comparativament el sistema de partits polítics al Principat, el País Valencià i les Illes (Jordi Argelaguet), la reforma política i el rupturisme ecologista (Xavier Garcia), i inclou una rigorosa anàlisi secular del catalanisme i dels seus components estratègics d'acord amb els canvis socials (Joaquim Capdevila). En conjunt, l'aportació del volum reflecteix els reptes fonamentals d'una comunitat nacional minoritzada per les polítiques (fiscals) del nacionalisme d'Estat, per la seva violència simbòlica –com es desprèn de la reflexió de Llibertat Granell– i per una estratègia pròpia de curt abast que planteja, tal com interroga Francesc Foguet: «És que la societat catalana és mereix –adés i ara– la *classe política que té?*» (p. 11). La unitat metodològica dels tres primers volums, doncs, resta definida en plantejar, d'una banda, l'emergència de noves formes d'organització política –moviments socials– amb nous objectius transformadors i, de l'altra, la relació entre cultura política i socialització de codis nacionals autoreferencials davant

els usos polítics dels símbols de l'Estat (espanyol i francès).⁴

Els vuit assaigs posteriors –publicats entre el 2007 i el 2011– estableixen anàlisis sectorials –però no pas de menor incidència– referents a les ciències humanes i al pensament científic.

El recorregut sobre el balanç de la professionalització en humanitats s'inicia amb el volum dedicat als mitjans de comunicació. *Embolcats amb el periodisme* actualitza les qüestions que plantegen les condicions de possibilitat d'un espai comunicacional d'abast nacional i la viabilitat d'una premsa comarcal. En realitat, es tracta de dos aspectes d'un mateix vector: la construcció d'uns mitjans que basteixin una anàlisi i una interpretació de la realitat sense mediacions. De fet, però, aquest objectiu ha de comptar amb la política d'implantació dels interessos transnacionals economicopolítics dels consells d'administració dels mitjans de comunicació. El capítol introductori de Joaquim Noguerro sobre la influència del periodisme en «la nostra percepció del món» (p. 9), l'estudi del comunicòleg Daniel

E. Jones sobre la difusió de mitjans pertanyents als grups mediaticoempresarials hegemònics al Principat, les Illes i el País Valencià (p. 29-61), el capítol dedicat a la premsa comarcal (p. 135-153) i una recerca sobre la dinàmica de la premsa territorialitzada valenciana (p. 153-183) permeten de plantejar al capdavant la relació entre intel·lectual, opinió i comunicació (Francesc-Marc Álvaro) que oposa l'«argumentador» al «soroll» desinformador. Aquest extrem es deduïble de l'article d'Enric Xicoy, que tracta sobre el tractament informatiu de la realitat basca. Un volum, doncs, adient per reflexionar sobre les interferències del poder en la construcció social (i política) de la realitat.

Alguns aspectes de l'espai comunicatiu són també presents a *Mutacions d'una crisi*. Hi són perquè l'edició bibliogràfica forma part d'un sistema de difusió cultural que, en el nostre cas, es debat davant la qüestió hegemònica mundial: l'impacte del capitalisme transnacional i, en conseqüència, la concepció del llibre com a mercaderia més que no pas com a referent de pensament. Precisament, l'estudi de Josep Lluch i Mireia Sopena, «Del voluntarisme a la industrialització» (p. 9-23), aprofundeix en l'evolució –en alguns casos gairebé artesanal– de les editorials del país, actualment, davant el repte del *best-*

4. Val a dir que en la primera programació de la col·lecció era pensat de publicar, com a segon volum, un estat de la qüestió dedicat a «història i historiografia», a càrrec de Joel Bagur i Xavier Díez.

seller, majoritàriament sense contingut de valor cultural. La substitució d'editorials familiars per grups de poder empresarial i de fons editorials per a l'edició entesa en termes d'impacte de mercat és el debat –ben plantejat– que, en gran part, articula el volum, perquè és l'interrogant del present. Amb tot, com també es palesa en el llibre, una xarxa d'editorials mitjanes competitives, fonamentalment implantades al País Valencià, pot significar un contrapoder efectiu a la multinacionalització que descapitalitza culturalment el llibre.

Agrupats per temàtica, *L'escena del futur, Arts sòlides o líquides?* i *(Des)acords* actualitzen el debat sobre la projecció social i el reptes de les arts creatives: teatre, estàtica i música. Tal vegada però, els tres àmbits es trobin definits per la triple relació entre «Art, cànon i poder(s)» que Gerard Vilar teoritza en el cas de l'art (p. 37-59). L'aportació dels tres volums és mostrar la historicitat recent de l'àmbit escènic i artístic en la totalitat de les seves manifestacions –de la crítica a les relacions entre companyies catalanes, valencianes i illenques–, amb períodes definits com a «primavera creativa musical en català» (Josep Vicent Frechina), per bé que, com apunten Francesc Foguet i Pep Martorell per al marc escènic, cal plantejar un «canvi de paradigma» (p. 9-23) davant la

institucionalització i les polítiques culturals.

El balanç sobre *La literatura catalana en la cruïlla* –entre Franco i Frankfurt– és especialment interessant perquè, ultra les anàlisis sectorials sobre els diversos registres d'expressió literària –hi destaquen l'aportació de Maria Dasca sobre la construcció del relat a través del conte, el text d'Anna Esteve sobre el dietarisme i el memorialisme i la reflexió de Mercè Picornell sobre la crítica i l'«ofici» de crític literari–, planteja –en consonància amb el volum *El (des)crèdit de la cultura*– mancances canòniques –en clau de sociologia de la literatura– d'una nació sense Estat: capacitat de difusió pròpia, literatura real i literatura oficial i funció d'esdeveniments que es volen internacionalment representatius (Frankfurt, 2007). Aquests aspectes resten molt ben definits –sota el qüestionament dels tòpics al voltant d'una concepció de modernitat, la manca de models, la macrocefàlia de l'elit versus la feble base social– en sengles reflexions de Jaume Subirana, «Paraules i futurs [...]» (p. 23-45), i sobretot de Francesc Parcerisas, «De l'esquizofrènia i del “com si”...» (p. 45-55), i en la secció de «Diàleg» sota l'explícit lema «El vigor d'un sistema literari desvertebrat» (p. 213-230), on Pere Ballart, Vinyet Panyella i Francesc Serés expo-

sen qüestions no resoltes que interroguen la viabilitat d'un hipotètic «sistema» amb mancances de referents i de socialització. En conjunt, doncs, una panoràmica que, en consonància amb la resta dels volums publicats, té ben presents els factors exògens que permeten copsar limitacions endogàmiques i condicions de possibilitat.

Unes condicions que semblen clares en l'àmbit de la traducció. *Una impossibilitat possible* estableix en onze capítols aclaridors el títol del volum, que reflexiona globalment i sectorial sobre les relacions entre literatures a través de les traduccions. Aquesta monografia reflecteix, seguint l'estudi de Ricard Torrents, que la literatura catalana, lluny de la minorització i malgrat la interferència de la glotofàgia castellanoespanyola, se situa en un estàndard significatiu internacional pel que fa a la traducció d'obres literàries canòniques d'ençà de la tradició iniciada amb la Renaixença i el Modernisme (Jacint Verdaguer, Narcís Oller i Joan Maragall). La relació entre cultures, a través de la traducció (la llengua com a mitjà d'«intercanvi cultural»), cobra significació a través de «literatures traduïdes i literatures traductores» i, com palesa aquesta monografia, ve marcada per condicionants ideològics i recepcions de tendències estètiques. Amb tot, la traducció té encara avui punts febles:

l'assaig, com planteja el filòsof valencià Xavier Sierra. Les aportacions de Francesc Parcerisas Manuel Llanas, Simona Skrabec i Miquel Desclot amplien la perspectiva analítica en plantejar el debat entorn del model de llengua i la traducció com a acte creatiu (cada traducció ha de comprendre la concepció del món de l'autor i el significat de l'obra) i desdoblament identitari (l'entitat del subjecte entre dues llengües).

El monogràfic dedicat a *Pensament i ciència als Països Catalans* aplega onze articles, dels quals vuit corresponen a un recorregut historiogràfic de disciplines ecosocials i científicotècniques (de l'ecologia a la biomedicina) i tres exposen la relació entre política científica, desenvolupament, innovació i difusió social dels debats metodològics i els avenços de la ciència. En aquest sentit cal destacar l'article de Sergi Cortiñas sobre «la tradició de la divulgació científica» en la premsa moderna i contemporània. La resta de reflexions d'aquest àmbit exposa la funció d'institucionalització i internacionalització de la producció científica de l'Institut d'Estudis Catalans (Llorenç Arguimbau) i l'estratègica relació entre recerca i comunicació (Vladimir de Semir). Aquest volum planteja un cop més el recorregut prou contradictori per assolir el que els curadors

del volum (Mercè Piqueras i Cristina Ribas) defineixen, reprenent el clàssic assaig precursor de Snow sobre les dues cultures, com a «nou humanisme» (p. 13). Dic contradictori perquè per assolir una panoràmica més general caldria potser comparar el suport logístic –en clau de mercat– envers les ciències fisiconaturals amb les irregulars polítiques públiques (i els simptomàtics criteris avaluadors) referents a les ciències socials. Amb tot, aquesta monografia complementa la idea inicial de la sèrie d'«Argumenta»: exposar assoliments i mancances que defineixen «una visió del desenvolupament cultural, social i polític de les darreres dècades del segle xx» al conjunt dels Països Catalans.

Per a aquesta visió també reclama testimoniatges d'experiències que, d'alguna manera, dotin de contingut biogràfic intel·lectual, polític i social els relats exposats en cada text. Raül Maigí i Laia Soldevila, curadors del darrer volum de la sèrie, *Testimonis del segle XX*, han aplegat onze trajectòries que es corresponen amb diverses disciplines de les ciències socials. La característica comuna de cada entrevista ha estat exposar l'evolució de la formació acadèmica i professional de cada entrevistat i contextualitzar-la amb el grau d'intervenció en la realitat social i política. Per la seva capacitat historiogràficament i políti-

cament crítica, cal destacar l'entrevista a la historiadora Eva Serra, mentre que la biografia professional de Feliu Formosa serveix per contrastar amb el volum dedicat a la traducció. Les reflexions de Joan-Francesc Mira, Ricard Salvat, Rubert de Ventós i Joan Triadú permeten de relacionar respectivament la dimensió simbòlica de la cultura, el teatre, la filosofia i la literatura amb un marc cultural d'ampli abast per tenir una perspectiva sobre el grau de relació entre pensament i societat i entre les diverses orientacions de les polítiques culturals. La resta d'intervencions exposen contextos més específics: comunicació (Josep Gifreu), edició (Josep Massot), musicologia (Ros Marbà), biologia (Anna Veiga) i estètica i compromís (Joan Pere Viladecans).

Algunes de les motivacions que endegaren la col·lecció «Argumenta» arrencaven d'un cert estancament editorial i d'una certa crisi de publicació de col·leccions d'assaig.⁵ Aquesta causa, comentada per una de les coordinadores del projecte, Mireia Sopena (*El 3 de vuit*, 15 de juny de 2007), suposà, al capdavant, una excusa per organitzar una plataforma de debat per oferir un significatiu mapa intel·lectual del país. Una cartografia

5. Xavier Díez, «Generació Argumenta», dins *Projecte Argumenta 2002-2010...*, p. 97.

que interroga fluxos, conductes i atavismes socialitzadors sobre les pràctiques i els projectes del que s'entén per cultura nacional. En la base, però, com ho explicita el segon copartípic de l'empresa, Francesc Foguet, es pretenia «*revelar el passat recent i pensar el futur que volem*» (*El 3 de vuit*, 29 de juny de 2007). Cal celebrar, doncs, el projecte «Argumenta», plenament assolit per aquests «joves professionals independents», que suggereix, potser, nous projectes que incideixin en el trinomi economia-territori-política. Una oportuna iniciativa que reprèn la dinàmica prospectiva dels tres congressos organitzats sobre Cultura Catalana: 1964, 1975 i 1993.

XAVIER FERRÉ TRILL